

Sygn. akt I ACa 660/14

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 2 października 2014 r.

Sąd Apelacyjny w Poznaniu, I Wydział Cywilny w składzie:

Przewodniczący:	SSA Marek Górecki
Sędziowie:	SA Roman Stachowiak SO del. Ryszard Małecki (spr.)
Protokolant:	st.sekr.sąd. Kinga Kwiatkowska

po rozpoznaniu w dniu 2 października 2014 r. w Poznaniu

na rozprawie

sprawy z powództwa **E. Z.**

przeciwko **M. A.**

o ustalenie

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu

z dnia 27 marca 2014 r., sygn. akt XII C 573/12

I. zmienia zaskarżony wyrok w punkcie 2 w ten sposób, że nie obciąża powoda kosztami zastępstwa procesowego poniesionymi przez pozwanego;

II. oddala apelację w pozostałym zakresie;

III. zasądza od powoda na rzecz pozwanego kwotę 5.400 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym.

/-/ R. Małecki /-/ M. Górecki /-/ R. Stachowiak

Sygn. akt IACa 660/14

UZASADNIENIE

W pozwie wniesionym do Sądu Okręgowego w Poznaniu powód E. Z. domagał się „uznanie za nieważne aktów notarialnych „(...)” repertorium (...)oraz „(...)w Ś. przy ul. (...) przed asesorem notarialnym K. K.”, albowiem zdaniem powoda akty te były oparte na podrobionych dokumentach.

Pozwany M. A. wniósł o oddalenie powództwa w całości podnosząc m.in. zarzut braku legitymacji biernej.

Wyrokiem wydanym w dniu 27 marca 2014 r. Sąd Okręgowy w Poznaniu oddalił powództwo obciążając powoda kosztami postępowania i z tego tytułu zasądził od powoda na rzecz pozwanego kwotę 7.200 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Podstawę rozstrzygnięcia stanowiły następujące ustalenia faktyczne:

W dniu(...)r. powód E. Z., a także P. H. i M. J. zawarli z H. Ł., działającym przy niniejszej czynności prawnej w imieniu i na rzecz Spółki pod firmą (...) (...) Spółka Akcyjna z siedzibą w P., umowę odnowienia i przeniesienia prawa użytkowania wieczystego oraz własności nakładów w wykonaniu zobowiązania wynikającego z odnowienia sporządzoną w formie aktu notarialnego rep. A nr (...), na mocy której H. Ł. w imieniu Spółki pod firmą (...) (...) Spółka Akcyjna z siedzibą w P. potwierdził, iż zgodnie z porozumieniem z dnia (...) r. (zawartym pomiędzy powodem, M. J., P. H., M. B. oraz A. R., a spółką pod firmą(...) (...) Spółka Akcyjna z siedzibą w P. , zmienionym aneksem z dnia (...) oraz umowami przeniesienia wierzytelności z dnia(...)r. reprezentowana przez niego Spółka jest zobowiązana do zapłaty m.in. na rzecz powoda łącznej kwoty 1 582 936 zł, przy czym na rzecz powoda kwoty 1 000 327,61 zł. Nadto zgodnie z § 4 umowy H. Ł. w imieniu Spółki pod firmą(...) (...) Spółka Akcyjna z siedzibą w P. za zgodą m.in. powoda oświadczył, iż w celu umorzenia zobowiązania o którym mowa w § 3 tego aktu zobowiązuje się w imieniu reprezentowanej Spółki zgodnie z art. 506 k.c. przenieść m.in. na powoda do ich majątków odrębnych prawo użytkowania wieczystego działek nr (...) o łącznym obszarze 0.66.47 ha wchodzących w skład nieruchomości bliżej opisanej w § 1 tego aktu, dla której Sąd Rejonowy w Poznaniu prowadzi księgę wieczystą pod oznaczeniem Kw nr (...) oraz prawo własności nakładów w postaci budynków, opisanych bliżej w § 1 lit. h tego aktu i to na rzecz powoda w udziale wynoszącym (...) części, a także udział wynoszący $\frac{3}{4}$ części wprawie użytkowania wieczystego nie zabudowanej działki nr (...) o obszarze 0.03.99 ha wchodzącej w skład nieruchomości bliżej opisanej w § 1 tego aktu dla której Sąd Rejonowy w Poznaniu prowadzi księgę wieczystą pod oznaczeniem Kw nr(...)i to na rzecz powoda w udziale wynoszącym (...) części. H. Ł. w imieniu Spółki pod firmą (...). (...) Spółka Akcyjna z siedzibą w P., a także powód oświadczyli, iż wierzytelność, która przysługiwała powodowi, uważają za wygasłą w drodze odnowienia i zapewniają, że nie będą wnosić w stosunku do siebie żadnych dalszych roszczeń z tego tytułu (§5). H. Ł. w imieniu Spółki pod firmą (...) (...) Spółka Akcyjna z siedzibą w P. w celu wykonania zobowiązania wynikającego z umowy odnowienia, o której mowa w § 4 aktu przenosi na rzecz m.in. powoda do ich majątków odrębnych prawo użytkowania wieczystego działek nr (...) o łącznym obszarze 0.66.47 ha wchodzących w skład nieruchomości bliżej opisanej w §1 tego aktu, dla której Sąd Rejonowy w Poznaniu prowadzi księgę wieczystą pod oznaczeniem Kw nr (...) oraz prawo własności nakładów w postaci budynków, opisanych bliżej w § 1 lit h tego aktu i to na rzecz powoda w udziale wynoszącym (...) części, a także udział wynoszący $\frac{3}{4}$ części wprawie użytkowania wieczystego nie zabudowanej działki nr (...) o obszarze 0.03.99 ha wchodzącej w skład nieruchomości bliżej opisanej w § 1 tego aktu dla której Sąd Rejonowy w Poznaniu prowadzi księgę wieczystą pod oznaczeniem Kw nr (...)i to na rzecz powoda w udziale wynoszącym (...) części. Powód oświadczył, iż ww. prawa nabywa do swojego majątku odrębnego i zapewnił, iż w jego małżeństwie obowiązuje ustrój rozdzielności majątkowej małżeńskiej. Powód oświadczył, iż jest w posiadaniu i we współposiadaniu przedmiotów umowy (§ 6 i 7).

W tym samy dniu powód wraz P. H. i M. J. zawarł z H. Ł., działającym przy niniejszej czynności prawnej w imieniu i na rzecz Spółki pod firmą (...) (...) Spółka Akcyjna z siedzibą w P., umowę zamiany sporządzoną w formie aktu notarialnego rep. A nr (...), na mocy której stawiający dokonali zamiany praw oraz udziału w prawach:

a. prawie własności zabudowanej działki nr (...) o obszarze 0.08.55 ha wchodzącej w skład nieruchomości, bliżej opisanej w § 1 pkt (...)aktu, a położonej w P. (...) obręb R., składającej się z działek oznaczonych numerami (...), mapa nr (...), tereny zabudowane przemysłowe o obszarze 0.8251 ha dla której Sąd Rejonowy w Poznaniu prowadzi księgę wieczystą pod oznaczeniem Kw nr(...) oraz prawie własności zabudowanej nieruchomości opisanej bliżej w § 1 pkt I lit. C aktu, a położonej w P. (...) obręb R., składającej się z działek oznaczonych numerami (...), mapa nr (...), o obszarze 0.04.01 ha dla której Sąd Rejonowy w Poznaniu prowadzi księgę wieczystą pod oznaczeniem Kw nr(...)

b. prawie użytkowania wieczystego nie zabudowanych działek nr (...) o łącznym obszarze 0.18.56 ha wchodzących w skład nieruchomości bliżej opisanej w § 1 pkt II aktu, to jest nieruchomości położonej w P., obręb R., na ul. (...), składającej się z działek oznaczonych numerami (...) o obszarze 3.34.37 ha, dla której Sąd Rejonowy w Poznaniu prowadzi księgę wieczystą Kw nr (...) (...), a także prawie użytkowania wieczystego wynoszącego 1/4 części w nie zabudowanej działce nr (...) o obszarze 0.03.99 ha wchodzącej w skład nieruchomości wyżej opisanej, dla której Sąd Rejonowy w Poznaniu prowadzi księgę wieczystą Kw nr (...) (...) w ten sposób, że:

1. Spółka pod firmą(...) (...) Spółka Akcyjna z siedzibą w P. przeniosła prawo użytkowania wieczystego nie zabudowanych działek nr (...) o łącznym obszarze 0.18.56 ha, wchodzących w skład nieruchomości opisanych bliżej w § 1 pkt II aktu, dla której Sąd Rejonowy w Poznaniu prowadzi księgę wieczystą Kw nr (...) (...) na rzecz m.in. powoda w udziale wynoszącym (...) części do jego majątku odrębnego, a także nie zabudowanej działki nr (...) opisanej bliżej w § 1 pkt II aktu, dla której Sąd Rejonowy w Poznaniu prowadzi księgę wieczystą Kw nr (...) (...)na rzecz m.in. powoda w udziale wynoszącym (...)części do jego majątku odrębnego,

2. powód wraz z P. H., M. J. przenieśli na rzecz Spółki pod firmą (...) (...) Spółka Akcyjna z siedzibą w P. prawo własności zabudowanej działki nr (...) o obszarze 0.08.55 ha wchodzącej w skład nieruchomości opisanej bliżej w § 1 pkt I lit e. aktu, dla której Sąd Rejonowy w Poznaniu prowadzi księgę wieczystą Kw nr (...) (...) a także zabudowanej nieruchomości, bliżej opisanej w § 1 pkt I lit c aktu, dla której Sąd Rejonowy w Poznaniu prowadzi księgę wieczystą Kw nr (...) (...).

W tak ustalonym stanie faktycznym i po dokonaniu oceny dowodów Sąd Okręgowy uznał za bezsporny fakt zawarcia umów zamiany oraz o umowy o odnowienie i przeniesienie prawa użytkowania wieczystego oraz własności nakładów w wykonaniu zobowiązania wynikającego z odnowienia pomiędzy powodem E. Z. a H. Ł., działającym przy niniejszej czynności prawnej w imieniu i na rzecz Spółki pod firmą (...) (...) Spółka Akcyjna z siedzibą w P.. Zdaniem Sądu należało rozważyć, czy stronie pozwanej przysługiwała legitymacja bierna do występowania w niniejszej sprawie, w razie bowiem ustalenia przez Sąd, iż pozwany nie ma legitymacji do występowania w niniejszej sprawie, niecelowe byłyby dalsze wywody odnoszące się do poszczególnych zarzutów merytorycznych w niniejszej sprawie. Legitymacja bierna stanowi bowiem jedną z przesłanek zasadności powództwa, jest ona przesłanką merytoryczną, warunkującą możliwość wydania wyroku zasądzającego.

Sąd ustalił, że stronami stosunku materialnoprawnego – umów: zamiany raz o odnowienie i przeniesienie prawa użytkowania wieczystego oraz własności nakładów w wykonaniu zobowiązania wynikającego z odnowienia był powód oraz H. Ł., działający przy niniejszych czynnościach prawnych w imieniu i na rzecz Spółki pod firmą (...) (...) Spółka Akcyjna z siedzibą w P., a nie powód i pozwany M. A.. Pozwany nie uczestniczył przy zawieraniu ww. umów w żadnym charakterze. Sąd ocenił zatem, że pomiędzy stronami nie występuje żaden węzeł cywilnoprawny, z którym powód wiąże swoje roszczenie.

Sąd uznał, że w okolicznościach niniejszej sprawy nastąpił niewłaściwy dobór podmiotów procesu. Powód przekonany był, że stroną pozwaną jest M. A., bowiem, w ocenie powoda to pozwany doprowadził go do zawarcia ww. umów za pomocą podstępu. Wciąganie do procesu niewłaściwej osoby wynika więc z wady aktu woli powoda, a taka wada - jako wada czynności procesowej - może być usunięta tylko w sposób przewidziany w ustawie procesowej, tj. poprzez odwołanie wadliwej czynności procesowej (art. 203 k.p.c.) albo w drodze podmiotowego przekształcenia procesu (art. 194-198 k.p.c.)

W myśl art. 194 § 1 k.p.c., przekształcenie podmiotowe procesu wymagało przy tym wniosku powoda lub pozwanego o wezwanie osoby trzeciej do udziału w sprawie w charakterze pozwanego oraz postanowienia sądu orzekającego wzywającego do udziału w sprawie wskazaną we wniosku osobę. Sąd nie mógł bowiem samodzielnie dokonywać przekształceń podmiotowych.

W konsekwencji Sąd uznał, że po stronie pozwanej istnieje brak legitymacji biernej. To na powodzie bowiem, jako stronie inicjującej proces ciążył obowiązek oznaczenia właściwie strony pozwanej. Powód winien był poprawnie

oznaczyć pozwanego, to jest stroną umów wskazanych w pozwie. Przekonanie powoda, że to pozwany spowodował, iż pod wpływem podstępów zawarł on ww. umowy nie tworzy po stronie pozwanego legitymacji biernej. Zatem powód, przy powoływaniu się na podstęp osoby trzeciej, czy też swoją wadę oświadczenia woli, winien był pozwać stronę ww. umów, a nie osobę, której rzekomy podstęp doprowadził go do podpisania niekorzystnych dla siebie umów.

Sąd uzasadnił również rozstrzygnięcie o kosztach postępowania.

Z powyższym wyrokiem nie zgodził się powód, który wywiódł apelację, zaskarżając orzeczenie w całości i domagając się jego uchylenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

W uzasadnieniu powód argumentował w pierwszej kolejności, że Sąd zasądził na rzecz strony pozwanej kwotę 7.200 zł tytułem kosztów zastępstwa procesowego w obu instancjach, a zdaniem powoda, gdyby uznać, że adwokat był pozwanemu potrzebny, należałoby się jemu jedynie połowa tej kwoty. Zdaniem powoda, niepotrzebne było również wyznaczanie posiedzenia Sądu z udziałem stron, skoro sąd odrzucając wszystkie dowody w sprawie nie rozstrzygnął jej merytorycznie, a tylko formalnie. Treść pozwu była znana Sądowi przed rozprawą i jeżeli Sąd uznał, że jest błędna lub zawiera braki formalne powinien był wezwać stronę do ich usunięcia w określonym terminie, pod rygorem zwrotu pisma przed rozprawą. Apelujący za niezrozumiałą uznał okoliczność, że w okresie od złożenia pozwu do ostatniego posiedzenia Sądu ze sprawą zapoznawało się kilku sędziów i nikt nie wskazał na istnienie braku formalnego w złożonym pozwie.

W piśmie procesowym z dnia 19 maja 2014 r. powód wyjaśnił nadto, że niezrozumiałym jest dla niego odrzucenie dowodów dotyczących merytorycznej części sporu, skoro już raz sprawa została oddalona z powodu niewskazania pozwanego, od orzeczenia tego skarżący wniósł zażalenie, a Sąd Apelacyjny nakazał przywrócenie sprawy i wskazał imiennie M. A. jako pozwanego w sprawie. Obecnie zatem zaskarżony wyrok podważa wcześniejsze orzeczenie Sądu Apelacyjnego, który jednoznacznie określił pozwanego. Powód podkreślił również, że głównym celem pozwu było zdjęcie z niego zobowiązań finansowych z tytułu dzierżawy nieruchomości i przeniesienie ich na pozwanego. Z kolei zobowiązania te są skutkiem kwestionowanych aktów notarialnych.

Na rozprawie odwoławczej w dniu 2 października 2014 r. pełnomocnik pozwanego wniósł o oddalenie apelacji oraz o zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego kosztów postępowania za drugą instancję, w tym kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja powoda co do istoty sprawy okazała się bezzasadna.

Sąd Apelacyjny podziela ustalenia faktyczne dokonane w sprawie przez Sąd I instancji i uznaje je za własne (art. 382 kpc.) oraz aprobuje poczynione na ich kanwie rozważania, z uwzględnieniem poniższych uwag.

Nie może budzić wątpliwości wyrażone przez Sąd Okręgowy stanowisko, że legitymację bierną w procesie o stwierdzenie nieważności umowy mają wyłącznie strony tej umowy. Podmiot spoza kręgu stron umowy legitymacji takiej nie posiada.

Powód, domagając się ustalenia nieważności przedmiotowych dwóch umów, winien pozwać pozostałe podmioty będące stroną tych umów, tymczasem pozwał osobę spoza tego kręgu, co do której twierdził, że była inicjatorem ich zawarcia. Pozwany nie miał więc legitymacji biernej w niniejszej sprawie.

Brak legitymacji po stronie pozwanej mógł zostać usunięty wyłącznie przez dopozwanie stron umów w miejsce pierwotnego pozwanego w trybie art. 194 § 1 kpc. na wniosek powoda lub pozwanego. Żadna ze stron wniosku takiego nie złożyła, a powód w apelacji wprost zaznaczył, że jego intencją nie było kierowanie pozwu przeciwko drugiej stronie umów (...) (...) S.A., ponieważ firma ta „nie uczestniczyła w żaden sposób w manipulacjach poprzedzających podpisanie aktów” (k. 387).

Nie było również podstaw do zastosowania art. 195 kpc. – przepis ten ma zastosowanie w sytuacji, gdy po stronie pozwanej nie występują wszystkie osoby, których łączny udział w sprawie jest konieczny, a zatem gdy po stronie pozwanej występuje część podmiotów legitymowanych biernie i ich legitymacja jest niepełna – wówczas obowiązek uzupełnienia strony pozwanej o pozostałe podmioty łącznie legitymowane spoczywa na sądzie. W przedmiotowym wypadku po stronie pozwanej występował podmiot w ogóle nie legitymowany, nie sposób więc mówić o niepełnej legitymacji.

W świetle powyższych rozważań zarzuty podniesione w apelacji pozostawały bez wpływu na ocenę zasadności zaskarżonego wyroku.

Uchylenie zarządzenia o zwrocie pozwu przez Sąd Apelacyjny było związane z ustaleniem, że powód określił stronę pozwaną, co umożliwiło nadanie sprawie biegu, natomiast nie przesądzało, czy pozwany jest legitymowany biernie. Pozew nie był dotknięty brakiem formalnym, natomiast powództwo podlegało oddaleniu z przyczyn merytorycznych.

Brak było również podstaw do odrzucenia pozwu, ponieważ pozew podlega odrzuceniu z powodu nieusuwalnych przeszkód, enumeratywnie wymienionych w art. 199 § 1 kpc.

Przedmiotowe rozstrzygnięcie Sądów obu instancji nie sankcjonuje nieważnych czynności prawnych. Kwestia ważności przedmiotowych umów nie podlegała badaniu, ponieważ powództwo zostało skierowane przeciwko niewłaściwemu podmiotowi. Przesłanki ewentualnej nieważności umów mogłyby zostać zbadane wyłącznie w razie skierowania pozwu przeciwko stronom umów.

W tym stanie rzeczy należało na podstawie art. 385 kpc. oddalić apelację w części dotyczącej rozstrzygnięcia merytorycznego – oddalenia powództwa.

Zaskarżony wyrok podlegał natomiast zmianie na podstawie art. 386 § 1 kpc. w części rozstrzygającej o kosztach procesu, jednak z innych przyczyn niż wskazane w apelacji.

Sąd Apelacyjny uznał, że w niniejszej sprawie zachodzi szczególny wypadek, o którym mowa w art. 102 kpc., uzasadniający nieobciążanie powoda poniesionymi przez pozwanego kosztami zastępstwa procesowego, mimo przegrania sporu.

Treść pozwu oraz pozostałych pism procesowych powoda, w tym apelacji, wskazuje na zupełny brak zrozumienia po stronie powoda istoty łączącego go z pozwanym stosunku prawnego wynikający z jego prawniczej nieporadności. Owa nieporadność została ujawniona nie tyle w sferze procesowej przez podejmowanie czynności w toku sprawy), co w sferze materialnoprawnej. Powód popełnił błąd na etapie analizy stosunku łączącego z pozwanym i w konsekwencji dokonał albo błędnego wyboru pozwanego jako strony żądania o stwierdzenie nieważności umów, albo błędnego wyboru roszczenia skierowanego przeciwko pozwanemu. Owa nieporadność oraz trudna sytuacja materialna powoda legła u podstaw odstąpienia od obciążenia go obowiązkiem zwrotu pozwanemu poniesionych przez niego kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu pierwszoinstancyjnym.

Natomiast o kosztach postępowania apelacyjnego Sąd orzekł na podstawie art. 98 §1 i 3 kpc., obciążając nimi w całości powoda jako przegrywającego sprawę co do istoty.

Brak było podstaw do zastosowania art. 102 kpc. na etapie postępowania apelacyjnego. Z uzasadnienia zaskarżonego wyroku wynikały motywy, którymi kierował się Sąd Okręgowy, oddalając powództwo, w szczególności Sąd wyjaśnił, że powód skierował swoje roszczenie przeciwko niewłaściwej osobie. Wniesienie apelacji, mimo że wynikało prawdopodobnie z braku wiedzy prawniczej powoda i ze wspomnianego braku zrozumienia istoty stosunku prawnego łączącego strony, było nieuzasadnione i wywołane tym koszty postępowania apelacyjnego powód powinien ponieść. W judykaturze Sądu Najwyższego przyjmuje się, że przekonanie strony o zasadności zajmowanego stanowiska, które może przemawiać za nieobciążaniem jej kosztami przegranej sprawy przed Sądem pierwszej instancji, przestaje być aktualne w postępowaniu apelacyjnym (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 30 marca 2012 r., III CZ

13/12, Lex nr 1164738, z dnia 15 czerwca 2011 r., V CZ 24/11, Lex nr 898277.; z dnia 5 października 2011 r., IV CZ 48/11, nie publ.).

Podstawę ustalenia wysokości wynagrodzenia pełnomocnika pozwanego poniesionego przez pozwanego w postępowaniu apelacyjnym stanowiły przepisy § 3 ust. 1 w zw. z § 6 pkt 7 i § 13 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz.U. z 2002 r., Nr 163, poz. 1348 ze zm.).

/-/ R. Małecki /-/ M. Górecki /-/ R. Stachowiak